

L'ENSENYAMENT DE CECS I SORDMUTS AL MATARÓ DEL SEGLE XIX (1835-1868)

En general, l'ensenyament de nens i nenes cecs i sordmuts al segle XIX és vist com a beneficència, i ni les famílies ni la societat no creuen que puguin fer gairebé res, per tant, és molt poc el que pensen que cal ensenyar-los; potser un cas a part podríem considerar els nois cecs, que per norma general es creu que poden dedicar-se amb més o menys profit a la música, i que a la nostra ciutat són un exemple excepcional Jaume Isern i el seu fill Carles.

En aquesta comunicació intentarem entreveure com és l'ensenyament dels nens i nenes que tenen aquestes discapacitats, i ens aturarem especialment en els aspectes pedagògics que coneixem referits a cecs i les diverses actuacions que fa Jaume Isern a favor d'ells. A Mataró no tenim constància que hi hagi cap centre dedicat específicament a aquests ensenyaments, i creiem que, en cas de rebre'n d'algun tipus, ho fan en la pròpia família o amb algun professor més o menys especialitzat a nivell particular.

DADES SOBRE ELS NENS AMB DISCAPACITATS A MATARÓ

La primera notícia documentada a Mataró de l'existència de cecs, sords i muts data de 1835. Quan es fa una relació amb el nom, l'edat, la deficiència (a la qual anomenen malaltia), per quin motiu la tenen i a què es dediquen,¹ hi figura:

Nom i cognoms	Edat	Deficiència	Ocupació
Jaume Isern	37	Cec	Organista de la parròquia de la ciutat, professor de solfeig, piano i violí. Sap treballar d'ebanista i torner. Ha inventat mecanismes per escriure, comptar i escriure música
Fèlix Viñas	58	Cec	Ha construït una màquina de tòrcer cotó, que també utilitza.
Jaume Salvat	35	Cec	Toca el violí i resa salms
Josep Llovet	30	Cec	Toca el violí i resa salms
Josep Codina	24	Cec	Toca el violí i teixeix
Miquel Alsina	17	Cec	Toca el violí
Baptista Ribas	52	Sordmut	(Il·legible)
Francesca Roman	18	Sordmuda	Fer mitja, cosir i brodar perfectament
Dolors Rosell	8	Sordmuda	Fer mitja
Francesc Vilella	7	Sordmut	Res
Narcís Padró	7	Sordmut	Res
Secundina Freixas ²	44	Cega	

Aquest cens, però, sembla que pot ser incomplet, perquè Secundina Freixas no hi consta i en canvi és al padró d'habitants.

Tenim constància que l'any següent s'ha de tornar a informar dels ciutadans amb les mateixes discapacitats i es comissiona dos consellers de l'Ajuntament, però no en tenim les dades.³

No tenim constància que a Mataró hi hagi cap centre ni cap mestre que es dediquin a fer ensenyament de nens i nenes sordmuts.

L'ENSENYAMENT DE CECS

L'ensenyament de cecs, hem d'enquadrar-lo en el marc que molt bé ens defineix Thos i Codina, quan ens en parla en fer la biografia de Jaume Isern i el seu fill, ambdós cecs:⁴

«El sentit de l'oïda, després del veure, és el sentit més espiritual, el qui millor posa en relació amb el món exterior i el que complementa més l'altre, per tant, per regla general, l'educació i l'ensenyament dels cecs ha anat sempre a desenvolupar més i perfeccionar en el possible l'audició; i en quan és propi i menester el palpar, cercant l'equilibri i el restabliment de l'harmonia dels sentits per a conèixer el món que ens envolta. Per aquest motiu, la música sempre ha estat l'ocupació predilecta dels cecs, tenint en compte que la seva concentració d'esperit els ajuda a destriar els secrets de la melodia i de l'harmonia, així com a assaborir-los, i que els plaers que proporciona, obrint l'ànima a altres horitzons, són els més propis per a fer oblidar als privats de la visió les tenebres de què es troben envoltats.»

A la ciutat, l'ensenyament de cecs va molt lligat a la vida de Jaume Isern, destacat músic que exerceix el magisteri musical i realitza una gran tasca en pro d'aquests nens. Així doncs, les dades que ens aporta Isern sobre la seva educació ens són de gran vàlua per endinsar-nos en el seu ensenyament, ja que ens permeten de conèixer el procés seguit per ell, cec de naixement, fins arribar a desenvolupar una vida completament normalitzada i plenament integrada en la societat i la cultura de la ciutat, i fins i tot més enllà; i també ens dóna a conèixer les seves valoracions i recomanacions. En canvi, hem de ser conscients que no tots els nois cecs de l'època tenen les mateixes possibilitats d'educació que va tenir ell; fill d'una família comerciant, que li va saber buscar els mestres adients a la seva educació en cada moment, afegit a la seva gran capacitat intel·lectual i musical, va donar lloc a què fos molt admirat no només com a músic, sinó també com a cec, i trenqués els cànons vigents en l'època pel que fa a les aptituds que poden arribar a desenvolupar.

Aquesta experiència personal també el porta a trobar eines per poder aplicar en uns invents adreçats als cecs en l'aprenentatge de l'escriptura, l'aritmètica i l'escriptura musical, però no tenim notícies que ell ho utilitzés pedagògicament, bo

i que ho degué utilitzar en l'ensenyament del seu fill Carles, també cec, i a qui ell es dedica a ensenyar. En canvi, sí que l'instrument d'escriure música s'utilitza en les escoles de cecs de Londres, Barcelona i Madrid.

L'ensenyament de Jaume Isern i el seu fill Carles com a cecs

D'altres autors ja han detallat com és l'ensenyament que segueixen els Isern, pare i fill, com a cecs; aquí només en relacionarem alguns trets més significatius, que ens seran d'interès per intuir com aprenen els nois de classes més o menys benestants, conscients, però, que alguns no es podran generalitzar.

Els pares de Jaume Isern, influenciats per les idees vigents de l'època (neix el 1798), opten per ensenyar-li música, i comença la seva formació musical als 4 anys; als 10 anys ja s'ha iniciat en el solfeig i toca el piano i el piano-forte. Hem de destacar que la seva família sap trobar en cada moment el mestre més qualificat i adient, el primer dels quals és cec com ell, i la resta, bo i no ser especialistes en l'educació de cecs, saben trobar els recursos per adaptar els seus ensenyaments a les circumstàncies d'Isern i posar-se al dia de les darreres novetats. Els seus mestres també en destaquen la seva sensibilitat, talent i ganes d'aprendre, tractant aquestes qualitats sovint d'exceptionals; segurament també en contraposició a què no són qualitats molt generalitzades en nois cecs, que no les desenvolupen gaire per la creença de les poques possibilitats d'èxit o la inutilitat de l'esforç per tal de valer-se autònomament, i que veurem més endavant.

No és fins als 21 anys que va a Montpeller a operar-se de cataractes congènites; en no tenir èxit, no avança en la seva formació com a invident fins que coneix Francesc Campderà, doctor de medicina i cirurgia, i l'advocat tortosí Francesc Vergés, que l'ensenyen respectivament a escriure i aritmètica.⁵

Sabem del mètode que va seguir Campderà amb Isern a partir del seu llibre,⁶ on ens afirma que quan inicia l'ensenyament només té constància que a París es fa servir un sistema per ensenyar els cecs mitjançant caràcters amb relleu, i a partir d'aquí li sorgeix la idea d'ensenyar-li les primeres lletres. La impaciència i l'entusiasme d'Isern van fer que Campderà iniciés els seus ensenyaments sense gairebé informar-se del mètode, i va seguir els següents passos:

- Retenir en la memòria els noms de les lletres per ordre alfabètic.
- Reconèixer la forma de cada lletra. Per aconseguir-ho, utilitza una planxa de llauna en la qual ha soldat les lletres minúscules en cursiva de l'abecedari i, per tant, tenen relleu. Li fa tocar les lletres també per ordre alfabètic i li fa notar que és el mateix que ha après de memòria.
- Resseguir amb l'índex les lletres. Primer per ordre alfabètic i després aleatòriament (en aquest cas, quan té algun dubte, recorre a l'ordre alfabètic).

Fins aquí, Isern va fer ell mateix l'ensenyament i en menys de tres dies.

- Copiar les lletres amb llapis sobre un paper. No fa cap mena d'exercici previ d'introducció a l'escriptura. En aquest pas, la presència del professor és indispensable: li ensenya per on es comencen a escriure les lletres, com es dibuixen, com comprovar-ne els defectes en l'abecedari i la manera d'evitar-los. Comença per les més fàcils de reproduir, i cada lletra requereix exercicis més o menys complexos, i fins que no ha consolidat la còpia d'una lletra no passa a la següent.
- Aprendre els accents i notes de puntuació.
- Escriure el que ha après fins aquests moments. Campderà construeix un enginy perquè Isern pugui escriure. Escriu sobre un paper, que a sota té un paper de calcar i a sota hi ha el paper definitiu, així no té problemes amb la tinta. Per escriure recte i equidistant, construeix un marc de fusta on posar els papers i dos llistons que li fan de guia. Utilitza un llapis o punxó.
- Escriure paraules. Prèviament treballa el sentit de paraula, la síl·laba, la divisió de les paraules en síl·labes, i la divisió de les síl·labes en fonemes, que identifica amb les lletres que ha après, començant amb l'ortografia natural.
- Aprendre la funcionalitat de les lletres i les regles de puntuació més essencials.
- Escriure frases en un paper i Campderà les llegeix.

Fins aquí Isern i Campderà han invertit quinze dies.

- Perfeccionar l'escriptura.

Una vegada ja sap escriure frases, passen a l'estudi de l'aritmètica, simultàniament amb el de perfeccionament de l'escriptura, que en un principi els sembla més assequible, i Campderà fa construir un aparell per facilitar-ho, però delega l'ensenyament a Francesc Vergés.

L'aparell consisteix en una taula per a les xifres de tres columnes, tres files per posar els números de l'1 al 9 i una fila per al número 0; a part, hi ha els símbols de les operacions aritmètiques. Xifres i símbols són de plom en relleu. El procés que segueix és molt semblant al de l'escriptura.

- Identificar cada xifra amb el número que representa.
- Aprendre les taules de multiplicar.
- Practicar les operacions aritmètiques posant bé les xifres en la taula.

En finalitzar aquests ensenyaments reben de París l'obra que ha publicat Mr. Guillié,⁷ director general i metge en cap del Reial Institut de Cecs d'aquella ciutat⁸ el 1817, just dos anys abans, i constaten que el mètode que han seguit amb Isern és diferent del que es fa en aquell centre, però opinen que el seu és més adequat, que els instruments que han utilitzat són millors i que els resultats obtinguts són més satisfactoris. En canvi, aquesta obra els dona una visió més àmplia de tots els ensenyaments que fan en aquell institut, ja que no només es limiten a les primeres lletres, sinó que ensenyen música instrumental i vocal, diverses professions mecàniques (inclosa la d'impressor, fent els seus llibres impresos en relleu), estudien catecisme, francès, llatí, grec, anglès, italià, història, geografia i matemàtiques. Aquests ensenyaments li possibiliten tot un camp d'autonomia com a invident, que fins ara no tenia.

Ja cap a la dècada dels 30, essent plenament capaç d'escriure amb cal·ligrafia per a vidents, vol llegir autònomament. Si bé es pot escriure fàcilment fent que la lletra tingui relleu, li resulta gairebé impossible d'identificar les lletres en relleu, fins i tot les que ell ha escrit. És llavors quan coneix l'escriptura i la lectura a partir de línies rectes amb relleu, utilitzant per a cada lletra un símbol, que en donar la volta al paper reconeix perfectament; segurament és similar al sistema d'escriptura inventat per Pere Llorens, professor de l'Escola Municipal de Cecs de Barcelona.

Posteriorment suposem que Isern, al corrent de les darreres novetats de l'ensenyament de cecs, també adopta el sistema d'escriptura i lectura amb punts inventat per Braille, que es converteix en oficial el 1854 al Reial Institut de Cecs de París.⁹

De l'ensenyament com a cec de Carles Isern, no tenim tantes dades com del seu pare, i la majoria destaquen el seu gran geni musical i la seva mort prematura als 18 anys, però vindrà necessàriament marcat per l'experiència que té el pare i pels avenços fets durant aquests quaranta-cinc anys en aquest camp, que són molt decisius.¹⁰ Sabem que el seu pare es dedica a la seva educació des d'infant i que de ben petit ja demostra tenir una gran facilitat per la música; així doncs, als tres anys i mig coneix l'harmonia i a prop dels quatre anys aprèn sol a tocar el violí, després aprèn a tocar el piano, i arriba a tocar més de vint instruments, compon cançons, als catorze anys és professor i als divuit es considera un geni. Per tant, la seva formació inicial la fa a casa ja de ben petit, es recolza en la música i la fa a nivell individual, i no assisteix a cap escola.

Tenim constància que estudia i té bons resultats i també que assisteix a diverses càtedres, però no hi ha referències si va a l'Escola de Cecs de Barcelona, que el seu pare elogia tant, o bé assisteix a classes destinades a vidents. Suposem que utilitza els invents del seu pare per escriure música, escriure textos i fer aritmètica; per llegir i escriure ens decantem a pensar que ja utilitza l'escriptura de relleu amb punts de Braille que s'utilitza a l'Escola de Cecs de Barcelona, bo i que no s'adopta internacionalment fins al 1878.¹¹

Les accions de Jaume Isern a favor de l'ensenyament de cecs

Isern fa diversos tipus d'actuacions per tal de potenciar l'ensenyament dels cecs en tots els àmbits i matèries possibles: invenció d'instruments per facilitar el seu aprenentatge, divulgació de les possibilitats d'educació, avenços que es fan en altres ciutats, descripció de les vivències pròpies, etc., però no sabem fins a quin punt ell exerceix el magisteri en alumnes cecs. Només tenim constància que es dedica molt especialment a l'ensenyament del seu fill Carles, que segons els seus coetanis és molt semblant psicològicament al seu pare i, per tant, d'esperit inquiet per aprendre i amb grans dots musicals.¹²

Tampoc no sabem fins a quin punt Isern influeix en la decisió que a l'Escola Municipal de Música de Mataró –quan es crea el 1840 i ell n'és el director-professor–, dels quatre alumnes pobres que ha d'instruir-hi, tenen preferència els nens cecs; estem segurs que la seva decidida convicció que és molt necessari ensenyar els cecs ha de ser fonamental en aquest sentit, ja que hi ha molts factors que juguen al seu favor: l'ensenyament d'aquests nens es veu com a beneficència, cinc anys abans es fa el cens de cecs i la gran majoria sap tocar el violí, per tant, tenen aptituds per a la música. La nostra afirmació ve reforçada quan es reobre l'Escola Municipal l'any 1884, en què aquesta preferència cap als nens cecs ja no hi figura. En canvi, no tenim constància que sigui alumne seu cap dels cecs que consten en el cens, ni que cap dels seus alumnes gratuïts sigui cec.

La seva dedicació al magisteri directe amb alumnes cecs, en cas d'existir, havia de ser de poca rellevància, ja que el contracte que signa Isern amb l'Ajuntament de Mataró per a l'Escola Municipal de Música, el 14 d'octubre de 1840, l'obliga a estar a la ciutat i no anar a cap altre centre, el lliga a Mataró, la qual cosa el limita a poder exercir de professor en les escoles de cecs de Barcelona o Madrid,¹³ però hi ha dades sobre col·laboracions i visites:

- Quan Ferran VII li concedeix la pensió de 300 ducats com a protecció reial pel seu talent,¹⁴ a canvi Isern ofereix de comunicar els seus avenços al Reial Conservatori d'Arts mitjançant la Junta de Comerç de Barcelona, i també accepta la proposició de l'intendent que en cas d'obrir-se a Madrid una escola de cecs ell ajudaria a establir-la, sempre i quan anés acompanyat i se li paguessin les despeses del desplaçament, però no tenim cap constància que hi anés.
- Els seus invents per a l'ensenyament de cecs, a partir de 1826, són utilitzats primer a l'Institut de Cecs de Londres, i després als col·legis de cecs de Barcelona i de Madrid.
- L'any 1834 la Junta de Comerç demana a Isern, de part del governador civil, que informi sobre si Antoni Marés vol establir una escola de cecs a Barcelona; però demana la protecció de la Junta de Comerç i, en no ser possible, sembla que no s'estableix.¹⁵

- La Junta de Comerç es planteja seriosament d'establir una escola de cecs el 1841, i demana a Isern que presenti la planificació, el pla d'instrucció, els materials i el cost. No tenim constància si finalment l'estableix, ja que l'Ajuntament proposa que subvencioni la seva, que ja funciona.¹⁶
- Visita l'escola de cecs i sordmuts de l'Ajuntament de Barcelona.¹⁷

Els invents per facilitar l'ensenyament de cecs per comunicar-se

Jaume Isern els desenvolupa en la seva joventut a partir de l'experiència com a alumne invident, i tenen com a objectiu comú de facilitar que els cecs puguin comunicar-se mitjançant l'escriptura amb els vidents, no obstant això, no hem pogut cercar el plantejament pedagògic de cap d'ells. Aquests instruments han estat descrits i reproduïts en altres publicacions i, sobretot, en l'obra de Francisco Campderà, *Descripciones de algunos instrumentos para enseñar a los ciegos las primeras letras y la escritura en notas de música por D. Jaime Isern, ciego de nacimiento. Antecede una noticia bibliográfica del autor. Escrita por D. Francisco Campderá y Camín, socio corresponsal de la Real Academia de Ciencias Naturales y Artes de la ciudad de Barcelona, de la Sociedad Económica de Amigos del País de la misma y de la de Tortosa, etc. Con láminas*; per tant, remetem a aquesta obra per conèixer-los, i només n'exposem alguns trets més significatius.

El primer enginy que inventa l'any 1821 és per escriure música, i li construeix el seu pare¹⁸ amb fusta, seguint les seves indicacions, al qual li és de gran ajut l'experiència que té com a músic i els instruments que van utilitzar els seus mestres, a més dels coneixements que té de física i matemàtiques i l'estructuració de l'espai:¹⁹

- El mètode que va utilitzar Antoni Mitjans per ensenyar-li solfeig amb peces amb relleu que toca amb la mà i que li fa entendre la representació gràfica de les notes, claus i signes musicals del pentagrama.
- Les línies base de l'estructura de l'enginy utilitzat per Campderà per ensenyar-lo a escriure.²⁰

L'any 1826 aquest invent rep la medalla gran d'argent de part de la Societat Filantròpica de la Reial Societat de Londres per al Foment de les Arts, Manufactures i Comerç. L'Institut de Cecs de Londres és el primer que el fa servir i el govern li demana de reproduir-lo. A nivell de l'estat Espanyol, aquest invent primer és assajat i aplicat pel senyor Ricart a Barcelona a l'ensenyament de cecs, i després al Col·legi de Cecs, Sords i Muts de Madrid.²¹

La descripció exacta de l'atuell es troba en els annexos del llibre escrit per Campderà. A grans trets, consisteix en un marc de fusta amb un llistó amb dents que serveix de guia, i unes planxes que llisquen amb uns sortints de llauna que indiquen les cinc línies de la partitura, tot això en una planxa de llauna que a sota

té un paper de calcar, i a sota d'aquest un paper en blanc que quedarà escrit quan es fa servir el punxó. Amb aquest invent es poden escriure fins i tot partitures amb dos o més veus i assenyalant-hi el compàs.

Després inventa i perfecciona instruments per a l'escriptura, un altre per a l'aritmètica i un altre per jugar fent servir números, que són molt semblants als que ha fet servir Campderà per ensenyar-lo a escriure i aritmètica, però és nou l'invent per a jugar al «quinto».²²

Isern, preocupat per poder facilitar que els cecs puguin escriure en qualsevol situació, la dècada dels 30²³ fa algunes modificacions al seu invent original, i proposa que es faci servir sempre que ja es tingui una certa pràctica a escriure amb l'atuell inicial:

- Per poder escriure amb un instrument més senzill que es pogués portar a tot arreu va simplificar-lo, i bo i que la lletra és desigual i no gaire recta, és intel·ligible.
- Si només es té paper i llapis, suggereix que es pot doblegar el paper amb plec paral·lels que serveixen de guia, i escriure seguint les rengleres marcades. La lletra és similar a la del cas anterior.

Publicacions i escrits que fa per potenciar i divulgar l'ensenyament de cecs

Com ja hem dit, s'ha de tenir en compte que a l'època l'ensenyament de cecs és vist com a beneficència fins i tot pels propis mestres, la Junta de Comerç o els ajuntaments, i hi ha la creença generalitzada que gairebé només podien aprendre nocions rudimentàries de música, potenciant-ne el seu sentit de l'oïda.²⁴

Jaume Isern, com a cec, té un concepte completament diferent d'aquestes actituds generalitzades, les escriu el 1861 i són publicades en el *Diari de Barcelona*.²⁵ El text no és gaire extens, però el redacta des de la pròpia experiència com a alumne i mestre, i anima a què s'ensenyi els cecs, desmenteix molts dels estereotips creats respecte d'ells i fonamenta cada una de les seves afirmacions,²⁶ bo i que ell també titlla els cecs com a desgraciats. Aquest escrit, Isern el fa responer a un deure seu envers els seus mestres, especialment el doctor Campderà; la línia argumental que segueix l'escrit és la següent:

- Fins a finals del segle XVIII els cecs són considerats injustament com a persones inútils, per tant, s'abandona el seu ensenyament; els primers intents que es fan per ensenyar-los, els propis cecs es resisteixen a seguir-los.
- A principis de segle XIX, persones filantròpiques escriuen tractats sobre l'ensenyament de cecs i estableixen escoles, avançant molt en profit d'aquesta classe desgraciada de la societat, però encara hi ha molt per a fer.

- Els cecs són iguals que els que hi veuen, amb l'única diferencia que els manca el sentit de la vista, per tant, les seves facultats intel·lectuals es poden desenvolupar igual que els altres; poden estudiar llengües, història, poesia, ciències, literatura, etc., assistint a les classes públiques i tenint algú que els llegeixi (que pot fer fàcilment algun company de classe).
- No tots tenen aptituds per a l'estudi, llavors cal saber per a quin ofici o art són més hàbils i ensenyar-los a desenvolupar les facultats que tenen. Sense la vista es poden exercir molts oficis: cisteller, espardenyner, sabater, terrissaire, torner, fuster, forner, confiter, etc.
- Isern només dedicaria a la música els cecs que tenen bones aptituds, predisposicions i són genis creadors, que són els que poden arribar a ser organistes o concertistes. Creu que és un error pensar que tots els cecs poden dedicar-s'hi, perquè la dificultat de no poder llegir les notes, afegida a la d'executar en l'instrument, són obstacles perquè els qui no són gaire hàbils en música puguin guanyar-se bé la vida.
- L'objectiu final de l'ensenyament de cecs és proporcionar-los un mitjà per treballar i que els permeti viure amb una certa independència, i això es pot aconseguir ensenyant-los algun ofici, o una de les ocupacions que hi ha a les indústries o el comerç.
- Inicialment els cecs, quan fan un treball manual, semblen poc hàbils, ja que és evident que no han vist mai com es fa el que han d'imitar, però amb la pràctica adquireixen una destresa admirable, per tant, convé començar l'educació des d'infants.
- És important que els cecs no coneguin l'oci, ja que, a més de no desenvolupar els sentits, fa néixer mals hàbits i aquests són difícils de treure.
- Els mitjans i metodologia de l'ensenyament de cecs s'han de personalitzar en cada individu i s'han d'adaptar.
- Els col·legis per a cecs són molt útils per aprendre el primer ensenyament, i si no aprenen res més és quan els trobem cantant pel carrer.
- Com que és impossible que en un col·legi s'ensenyi tot el que poden aprendre els cecs, és necessari que la societat es convenci que poden aprendre i fer moltes coses, i llavors els artistes els admetran a casa seva per ensenyar-los el seu art o ofici.

És evident que aquest escrit, fet quan Jaume Isern ja té 60 anys, amb tota l'experiència d'una vida, és el reflex d'una labor pedagògica de conscienciació popular que de ben segur ha anat portant a terme no només en la seva vida quotidiana, ja de per si prou rica i diversa, sinó també en totes les institucions de les quals forma part, ja sigui a nivell local, català, espanyol o, fins i tot, estranger.²⁷

Les escoles de cecs

Com ja hem dit, a Mataró no hi ha cap escola de cecs, i els ensenyaments que poden rebre estan molt condicionats per la classe social a la qual pertanyen. L'escola més propera a la ciutat és la de Barcelona, com veurem en aquest apartat, però només estarà a l'abast de famílies que tinguin prou recursos econòmics, i tampoc tenim constància que cap mataroní hi assisteixi. Les possibilitats educatives dels nois de famílies més o menys benestants vénen a seguir el patró dels Isern: aprenen amb professors particulars, ja siguin cecs o vidents, amb sensibilitat per ensenyar alumnes amb aquesta discapacitat, es dediquen majoritàriament a la música i també s'instrueixen en altres matèries de ciències i lletres. En canvi, els cecs de classes humils de la ciutat s'hauran de formar a casa, a les escoles públiques, on se'ls pot intentar adaptar l'ensenyament, o tenen la possibilitat d'ocupar alguna de les places gratuïtes que els ofereix l'Escola Municipal de Música.

L'Escola de Cecs de Barcelona és la primera de l'estat espanyol i, per tant, un referent en aquests ensenyaments. En podem destacar que comença a funcionar a principis de segle, és de protecció municipal i l'inicia el rellogter barceloní Josep Ricart, amb la col·laboració d'Antoni Marés Llopart;²⁸ fins i tot el 1820 s'obre un altre centre, amb l'ajut de l'Ajuntament, a càrrec de fra Manuel Català, que compta amb Joaquim Anyé per fer els ensenyaments de música, fins que al 1822 l'Ajuntament fusiona les dues escoles amb els seus respectius mestres i dona la direcció a Català. Finalment, aquest centre és clausurat amb els incidents polítics de 1823, però Ricart continua a casa seva ensenyant els cecs, ajudat pels seus companys Marés i Anyé –ja que Català ha mort–, i ho fan en les hores lliures que els deixen llurs oficis, fins que aconseguen uns locals a la Casa de la Caritat.²⁹ Durant aquests anys es fa servir el mètode d'escriptura inventat pel francès Valentin Haüy, a base de lletres mòbils en relleu (que no pot diferir gaire del que Campderà utilitza per ensenyar Isern).

El 1827 Antoni Marés, sotstinent retirat, vol establir una altra escola de cecs; bo i que té concedit el permís de l'Estat, no l'arriba a obrir, perquè en buscar la protecció de l'Ajuntament i de la Junta de Comerç, aquests no poden fer-hi front.³⁰ I aquesta mateixa situació es repeteix el 1834, amb el mateix resultat.³¹

El 1835 la Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País es fa càrrec de l'escola gratuïta de cecs amb el suport de l'Ajuntament, que fixa un sou als mestres i que mantindrà a partir de llavors. El 1837 mor Ricart, i llavors Marés s'encarrega de l'escola, que es trasllada a la sagristia del convent dels pares agonitzants –a la qual el 1843 també anirà l'escola de sordmuts– i alhora entra com a professor de música Jaume Bruno Berenguer, que aquest mateix any introdueix el mètode de llegir i escriure per punts ideat per Braille.³²

El 1838 l'escola gratuïta de cecs és a càrrec dels mestres Antoni Marés, Joaquim Anyé, Jaume Berenguer i Manuela Llúcia de Cardona, rep una assignació interina de l'Ajuntament de 40 rals diaris per als mestres i demana l'ajut de la Junta

de Comerç, però no li pot donar. El 1839 l'escola continua tenint la protecció de l'Ajuntament, que la posa sota una Junta de Govern, a més es separen per fer l'ensenyament els nens i les nenes, que les ensenya la senyora de Cardona. El 1841 s'estableix a l'escola l'ensenyament d'algun ofici manual com cisteller, espartenyer, cadiraire, etc.

Finalment, el 1841 la Junta de Comerç vol establir l'escola de cecs, però l'Ajuntament de Barcelona no ho veu amb bons ulls i proposa que la Junta creï una comissió per formar part de la que sosté i hi destini els fons que vol invertir,³³ i fins i tot demana Jaume Isern que faci una proposta de funcionament, programa i materials.

Del 1841 al 1870 aquesta escola municipal té una vida pedagògica poc activa i amb molts canvis en el professorat; però quan Jaume Isern la visita,³⁴ l'elogia tant pels ensenyaments a nens i nenes com per la Junta directiva i la protecció que rep de l'Ajuntament. També destaca d'aquesta època l'invent del sistema d'escriptura amb ratlles del professor Pere Llorens i Llatchós, que no és tan encertat com el sistema de punts de Braille.

L'any 1856 les escoles de cecs i de sordmuts són traslladades a l'exconvent de Sant Gaietà, essent els seus mestres Pere Llorens, Antoni Rispa per als nens i la senyora viuda de Rispa per a les nenes.³⁵ El 1861 es redacta el primer reglament conjunt, però el 1869 es dissol la Junta de Govern i són nomenats dos inspectors que aconsegueixen reanimar l'escola. L'any 1872 la Junta d'Inspectors veu necessari de nomenar un sol director, el mestre de l'escola de sordmuts Francesc Vall i Ronquillo, que passa a ser el director únic de les dues escoles de sordmuts i cecs.³⁶

L'ensenyament de cecs està molt desenvolupat a França des de finals del segle anterior, i és des d'on arriben les darreres novetats sobre com llegir i escriure, com és el sistema Braille, que s'adopta universalment; a més, també fa divulgació de les seves propostes d'ensenyar altres matèries, tant intel·lectuals com manuals, als seus alumnes, amb obres com les de Guillié.³⁷ Certament que totes aquestes innovacions fan canviar el pensament que els cecs poden dedicar-se a poques ocupacions i gairebé només a la música.

L'ENSENYAMENT DE SORDMUTS

Bo i tenir constància a partir del cens de 1835 i dels padrons d'habitants³⁸ que a la ciutat hi ha alguns casos, tal i com succeeix en el cas dels cecs no hi ha cap escola per a ells, i la més propera és a Barcelona.

Segons el cens de 1835, podem veure que dels cinc sordmuts que hi ha, només les dues noies saben fer mitja, i una d'elles també cosir i brodar; en canvi, l'home i els dos nois, no hi ha constància que sapiguin fer res. És molt possible que en el cas de les noies, siguin les mateixes mares qui les han ensenyat. L'única

referència que tenim sobre els sordmuts en una publicació a nivell local és a la *Revista Mataronesa*, d'octubre de 1865, on a l'extracte de premsa menciona que s'ha inventat un aparell que ajudarà a sentir els sords.³⁹

L'Escola de Sordmuts de Barcelona s'inicia amb continuïtat a partir de 1806 pel prevere Salvador Vieta, que aconsegueix un local de l'Ajuntament, i és seguidor del pare Albert, que coneix el mètode mimic creat al segle XVIII a França. A Espanya, l'ensenyament de sordmuts ja s'inicia al segle XVI, quan el benedictí Pedro Ponce de León inventa el mètode directe de fer-los parlar, i segueix al segle XVII, amb Juan Pablo Bonet, que redacta un tractat de sordomudística.⁴⁰

L'escola té alts i baixos, fins que l'any 1835 l'acull la Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País –com l'Escola de Cecs–, però continua tenint una vida molt precària; finalment el 1843 l'Ajuntament torna a fer-se'n càrrec, dóna la direcció a Manuel Tomàs i Estrada i la situa a l'edifici dels pares agonitzants, al costat de l'Escola de Cecs, sota la direcció de la Junta que regeix l'Escola de Cecs. En morir l'any següent Tomàs, es fa càrrec de l'escola Vicenç Moner i Viza, natural de Mataró, que exerceix durant uns mesos mentre es troba substituït al seu titular, fins que guanya la plaça en oposició Miquel Rispa i, en morir, el seu germà. Finalment, com ja hem dit, l'any 1856 les escoles de sordmuts i cecs es fusionen.⁴¹

L'abril de 1838 la Junta de Comerç obre una nova escola de sordmuts, la darrera que crea aquesta institució,⁴² que funciona dos cursos més, amb dos mestres i una assignació de 6.000 rals anuals, però es tanca perquè els professors renuncien a la plaça, i bo i que els pares dels alumnes reclamen la seva reobertura, no es fa per manca de fons.⁴³ En aquest centre nens i nenes van en classes separades, i tenim constància que hi assisteixen més d'un curs escolar, la majoria dos, i alguns nois tres. En concret, les matrícules són:

- El curs 1837-38: setze sordmuts, de 6 a 37 anys d'edat, la majoria de Barcelona; i onze sordmudes, de 8 a 49 anys d'edat, d'arreu de Catalunya i una d'elles francesa.
- El curs 1838-39: tretze sordmuts, de 10 a 30 anys d'edat, la majoria de Barcelona; i quatre sordmudes, de 8 a 20 anys d'edat, d'arreu de Catalunya.
- El curs 1839-40: dinou sordmuts, de 6 a 30 anys d'edat, la majoria de Barcelona; i cinc sordmudes, de 8 a 21 anys d'edat, d'arreu de Catalunya.

Bo i que sabem la procedència dels estudiants d'aquesta escola, cap d'ells és de Mataró.⁴⁴

Pel que fa a les expectatives d'ensenyament per als sordmuts, no difereixen massa de les exposades per als cecs, i fins i tot, en referir-s'hi, Isern en fa un pronòstic més pessimista que per als cecs, potser també influenciat per la societat i perquè ell és cec; però creiem interessant de contemplar-ho, perquè no deixa de

ser una referència a l'època de com són vistos els sordmuts, fins i tot per una persona de la vàlua d'Isern.⁴⁵ En concret, compara l'ensenyament dels cecs i dels sordmuts, i és del parer que l'ensenyament dels cecs és molt més fàcil i complet, perquè ells poden parlar i conversar amb les altres persones amb la possibilitat d'aprendre fàcilment d'elles, i tenen un llenguatge molt ric que els permet estar en contacte molt fàcilment amb les idees, mentre que els sordmuts han d'utilitzar un llenguatge de signes molt limitat que, bo i suplir-lo amb els dibuixos o la lectura de llibres, no els és tan beneficiós. Tot això porta a què, segons el seu parer, els cecs siguin generalment modestos i pacífics, els muts siguin vanitosos i fàcilment irritables, i que l'ensenyament de cecs pot ser més elevat que els dels sordmuts perquè se'ls pot parlar directament a l'enteniment; per tant, segons ell, mentre els cecs s'han de dedicar preferentment a treballs intel·lectuals segons la seva capacitat, els muts és millor que es dediquin a treball mecànics, ja que la vista en aquest cas els és beneficiosa.

ENSENYAMENT DE NENES CEGUES I SORDMUDES

Aquí no podem afegir res més del que hem dit per als nois, només constatar que si per a ells podíem tenir algunes dades concretes sobre els ensenyaments a seguir, per a les noies no tenim cap dada, i es fa encara més evident l'abandonament en què es troba l'ensenyament d'aquestes nenes. A més, de ben segur que es dona per pressuposat que no poden dedicar-se a gairebé res, per tant, pensen que cal ensenyar-les ben poca cosa, i ni tampoc es contempla que a l'Escola Municipal de Música, de les quatre places gratuïtes a què tenen preferència els cecs, alguna pugui ser per a una noia; no obstant això, no hi ha constància que Isern no els faci algun tipus d'ensenyament de música a nivell particular.

L'única dada concreta que tenim d'aquestes nenes és el cens de 1835.⁴⁶ Pel que fa a cecs, no hi consta cap noia cega, i en el padró municipal almenys n'hi ha una, la qual cosa ens ve a evidenciar que és un cens incomplet; en canvi, dels cinc sordmuts que relaciona, només les dues dones tenen una ocupació i saben fer mitja, i a més una sap cosir i brodar. Aquestes dades ens fan decantar a pensar que les noies amb deficiències físiques les ensenyen a casa, bé sigui la seva mare o bé alguna mestra particular, i tampoc tenim cap constància que assisteixin a escoles específiques per a elles a Barcelona, i a les quals els nois tampoc assisteixen.

L'escola per a cegues de Barcelona no sabem si s'inicia com la dels nois, però al 1838 ja hi ha una mestra per a les nenes, bo i que no es separen fins a l'any següent. L'ensenyament de les sordmudes tampoc sabem si s'inicia com el dels nois, a principis de segle, però a partir de 1856 hi ha una professora específica per a nenes, i del 1838 a 1840 hi ha una classe per a elles que depèn de la Junta de Comerç.

Montserrat Gurrera i Lluch

NOTES

- 1.- Aquest cens respon a la Reial Ordre de 16 de gener de 1835 (AMM, AH-224).
- 2.- No consta en aquest cens, sinó al padró d'habitants d'aquest any. És soltera, no en sabem l'ocupació i viu al carrer de Sant Francesc d'Assís, núm. 6 (AMM, Padrans d'habitants GOB 50/51).
- 3.- Es comissiona els consellers Joan Castells i Salvador Isart per informar la superioritat pel que fa als sords, muts i cecs de la ciutat, segons la circular del governador civil, de 18 de febrer de 1836 (AMM, Acords Municipals, 26 febrer 1836).
- 4.- TERCENCI THOS I CODINA, Biografies de *D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas. Solemnitat literari-musical de les Santes de 1889*. Establiment tipogràfic de Filicià Horta, carrer de Argentona, núm. 3 (Mataró 1889), text sense numerar.
- 5.- Per a l'escriptura, utilitza un senzill ormeig i aconsegueix que faci molt bona lletra, igual, espaiosa i quadrada. Per a l'aritmètica, utilitza peces amb relleu.
- 6.- FRANCISCO CAMPDERÀ CAMÍN, *Descripciones de algunos instrumentos para enseñar a los ciegos las primeras letras y la escritura en notas de música por D. Jaime Isern, ciego de nacimiento. Antecede una noticia bibliográfica del autor. Escrita por D. Francisco Campderà y Camín, socio corresponsal de la Real Academia de Ciencias Naturales y Artes de la ciudad de Barcelona, de la Sociedad Económica de Amigos del País de la misma y de la de Tortosa, etc. Con láminas*. Imprenta de D. Francisco Oliva, Calle de la Platería (Barcelona 1837).
GUILLIÉ, *Ensayo sobre la instrucción de ciegos* (París 1817).
- 7.- GUILLIÉ, *Ensayo sobre la instrucción de ciegos* (París 1817).
- 8.- Aquest establiment també és conegut com a Institut des Aveugles de París.
- 9.- El 1878 el sistema de Braille és adoptat com a sistema universal d'ensenyament dels cecs.
- 10.- Jaume Isern neix el 13 de desembre de 1798 i Carles neix el 2 d'octubre de 1843.
- 11.- JAUME BOTER DE PALAU I RÀFOLS, «Els primers anys de Jaume Isern», *Fulls del Museu-Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (Mataró, desembre 1982).
- 12.- TERCENCI THOS I CODINA, Biografies de *D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas. Solemnitat literari-musical de les Santes de 1889*. Establiment tipogràfic de Filicià Horta, carrer de Argentona, núm. 3 (Mataró 1889), text sense numerar.
- 13.- AMM, Acords Municipals, 28 abril 1852.
Diario de Barcelona, 9 setembre 1861.
BC, JC. Lligalls JC-LVI i JC-LXXIX.
- 14.- El Ministeri d'Hisenda proposa de fer efectiva aquesta quantitat de l'assignació que fa a la Junta de Comerç, però aquesta no hi està d'acord i no sabem quin és el resultat.
LLUIS VILADEVALL I MALGÀ, *Els Isern íntims*, Impremta Minerva de Mataró i publicacions del *Diari de Mataró* (sense data), 19.
BC, JC. Lligalls JC-LVI i JC-LXXIX.

- 15.- BC, JC. Lligalls LVIII.
- 16.- BC, JC. Llibre 202.
- 17.- *Diario de Barcelona*, 9 setembre 1861.
- 18.- El seu pare és molt hàbil quan treballa fusta.
 JAUME BOTER DE PALAU I RÀFOLS, «Els primers anys de Jaume Isern», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (Mataró, desembre 1982).
 TERENCE THOS Y CODINA, «Necrologia de D. Carlos Isern y Vinyas», *Revista de Catalunya* (Mataró, 15 de julio de 1862), 348.
- 19.- TERENCE THOS I CODINA, Biografies de *D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas. Solemnitat literari-musical de les Santes de 1889*. Establiment tipogràfic de Filicià Horta, carrer de Argentona, núm. 3 (Mataró 1889), text sense numerar.
- 20.- JAUME BOTER DE PALAU I RÀFOLS, «Els primers anys de Jaume Isern», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (Mataró, desembre 1982).
- 21.- TERENCE THOS I CODINA, Biografies de *D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas. Solemnitat literari-musical de les Santes de 1889*. Establiment tipogràfic de Filicià Horta. Carrer de Argentona, núm. 3 (Mataró 1889), text sense numerar.
 LLUIS VILADEVALL I MALGÀ, *Els Isern intims*, Impremta Minerva de Mataró i publicacions del *Diari de Mataró* (sense data), 15.
- 22.- FRANCISCO CAMPDERÀ CAMIN, *Descripciones de algunos instrumentos para enseñar a los ciegos las primeras letras y la escritura en notas de música por D. Jaime Isern, ciego de nacimiento. Antecede una noticia bibliográfica del autor. Escrita por D. Francisco Campderà y Camin, socio corresponsal de la Real Academia de Ciencias Naturales y Artes de la ciudad de Barcelona, de la Sociedad Económica de Amigos del País de la misma y de la de Tortosa, etc. Con láminas*. Imprenta de D. Francisco Oliva, calle de la Platería (Barcelona 1837), 10.
- 23.- Els perfecciona cap a la dècada dels 30, segons Campderà.
- 24.- LLUIS VILADEVALL I MALGÀ, *Els Isern intims*, Impremta Minerva de Mataró i publicacions del *Diari de Mataró* (sense data), 15.
- 25.- *Diario de Barcelona*, 9 setembre 1861.
- 26.- L'escrit original està fet utilitzant l'atuell per a escriptura inventat per ell.
Diari de Barcelona, 9 setembre 1861.
- 27.- A nivell local, Ateneu Mataronès, Caixa d'Estalvis, Biblioteca Popular, etc. Fora de la ciutat forma part de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, de la junta directiva de l'Escola de Cecs de Barcelona, de la Real Sociedad Patriótica de Amigos del País de l'Havana, i societats econòmiques de Barcelona, Màlaga, Tortosa i Girona.
 «D. Jaime Isern y Colomer», *El Mataronès, suplemento artístico literario de mataroneses ilustres*, número 1, any 1 (Mataró, abril de 1887).
- 28.- BC, JC. Lligalls LVIII i LXXV.
- 29.- ALEXANDRE GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya. 1900-1936*. Llibre II. Ensenyament primari. Segona part. Fundació Alexandre Galí (Barcelona 1978), 242-244.

- 30.- Antoni Marés és sotstinent retirat del regiment d'infanteria de Sòria. Les sol·licituds a la Junta de Comerç les fa el 26 de maig i 22 de novembre de 1827, i el 7 de gener de 1828. GUILLIÉ, *Ensayo sobre la instrucción de ciegos* (París 1817). BC, JC. Lligalls LVIII i LXXV.
- 31.- El 18 i 31 de juliol de 1834; el 2 i 13 agost de 1834 (BC, JC. Lligall LVIII).
- 32.- L'aplicació del mètode de Braille sembla que és adoptat molt abans que ho sigui a nivell internacional, l'any 1878. Va ser el mètode oficial del Reial Institut de Cecs de París a partir de 1854.
JAIME CARRERA PUJAL, *La universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX*, Bosch (Barcelona 1957), 182.
JAUME BOTER DE PALAU I RAFOLS, «Els primers anys de Jaume Isern», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (Mataró, desembre 1982).
- 33.- 13 i 25 de novembre de 1841 (BC, JC. Llibre 202).
Carrera sosté que l'any 1841 la Junta de Comerç nomena Jaume Isern mestre d'ensenyament de cecs amb un sou de 7.000 rals; creiem que es refereix a què li encomana l'estudi d'aquesta escola, però ell no hi pot exercir ja que a partir de 1840 és el professor i director de l'Escola Municipal de Música de Mataró, amb la clàusula que no pot exercir a cap altra escola ni localitat, segons escriptura pública amb l'Ajuntament, de 14 d'octubre de 1840.
JAIME CARRERA PUJAL, *La universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX*, Bosch (Barcelona 1957), 184.
AMM, Acords Municipals, 28 abril 1852.
- 34.- Entre ells hi ha Jaume Isern, que la visita cap a meitat de segle.
Diario de Barcelona, 9 setembre 1861.
- 35.- Segons informa Jaume Isern quan visita el centre.
Diario de Barcelona, 9 setembre 1861.
- 36.- Per l'Anuari de l'any 1849 i la premsa local, sabem que l'Ajuntament de Barcelona sosté les escoles de cecs i sordmuts.
JAIME CARRERA PUJAL, *La universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX*, Bosch (Barcelona 1957), 189-190 i 241-243.
ALEXANDRE GALI, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya. 1900-1936*. Llibre II. Ensenyament primari. Segona part. Fundació Alexandre Galí (Barcelona 1978), 239-241.
- 37.- Mr. Guillié és director general i metge en cap del Reial Institut de Cecs de París.
GUILLIÉ, *Ensayo sobre la instrucción de ciegos* (París 1817).
- 38.- El cens de cecs, sords i muts respon a la Reial Ordre de 16 de gener de 1835.
AMM, AH-224. AMM, Padró d'habitants, GOB 53 i 82/83/84.
- 39.- *Revista Mataronesa*, núm. 52, 22 d'octubre de 1865.
- 40.- L'any 1800 el sacerdot Joan Albert inicia l'ensenyament de sordmuts, i bo i que l'Ajuntament hi mostra interès, la institució no prospera, fins que al 1806 el prevere Salvador Vieta, seguidor d'Albert, aconsegueix un local de l'Ajuntament per fer aquests ensenyaments. Albert ha llegit l'obra del segle XVIII del jesuïta Llorenç Hervàs, que porta de França el mètode mimic de l'Abbé de l'Epée.

En temps de Carles IV es crea l'escola de sordmuts de Madrid.

ALEXANDRE GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya. 1900-1936*. Llibre II. Ensenyament primari. Segona part. Fundació Alexandre Galí (Barcelona 1978), 239.

- 41.- Per l'Anuari de l'any 1849 i la premsa local, sabem que l'Ajuntament de Barcelona sosté les escoles de cecs i sordmuts.
JAIME CARRERA PUJAL, *La universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX*, Bosch (Barcelona 1957), 189-190.
ALEXANDRE GALÍ, *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya. 1900-1936*. Llibre II. Ensenyament primari. Segona part. Fundació Alexandre Galí (Barcelona 1978), 239-241.
Diari de Barcelona, 9 setembre 1861.
- 42.- ANTONIO VIÑAO FRAGO, *Política y educación en los orígenes de la España contemporánea. Examen especial de sus relaciones en la enseñanza secundaria*, Editorial Siglo XXI de España editores S.A. (Madrid 1982), 92.
- 43.- BC, JC. Llibres 202, 205 i 206.
- 44.- BC, JC. Llibres 202 i 205.
- 45.- *Diari de Barcelona*, 9 setembre 1861.
- 46.- AMM, AH. Lligall AH-224.

BIBLIOGRAFIA

- BOTER DE PALAU i RÀFOLS, Jaume, «Els primers anys de Jaume Isern», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (Mataró, desembre 1982).
- «La música a Catalunya (1800-1875)», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (Mataró, juliol 1983).
- CAMPDERÁ CAMIN, Francisco. *Descripciones de algunos instrumentos para enseñar a los ciegos las primeras letras y la escritura en notas de música por D. Jaime Isern, ciego de nacimiento. Antecede una noticia bibliográfica del autor. Escrita por D. Francisco Campderá y Camin, socio corresponsal de la Real Academia de Ciencias Naturales y Artes de la ciudad de Barcelona, de la Sociedad Económica de Amigos del País de la misma y de la de Tortosa, etc. Con láminas*. Imprenta de D. Francisco Oliva, calle de la Platería (Barcelona 1837).
- CARRERA PUJAL, Jaime. *La universidad, el instituto, los colegios y las escuelas de Barcelona en los siglos XVIII y XIX*, Bosch (Barcelona 1957).
- CORTÉS, Francesc, «Cent cinquanta anys de la missa de Mn. Blanch: una partitura viva», *150 anys de la missa de Mn. Blanch: una partitura viva*, Gràfiques Solà (Mataró 1998).
- COSTA i OLLER, Francesc. *Mataró al segle XIX*, Rafael Dalmau (Barcelona 1993).
- *Mataró liberal 1820 -1856. La ciutat dels burgesos i proletaris*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1985).

- «Cronologia de Mn. Manuel Blanch i Puig», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (Mataró, juliol 1983).
- «D. Jaime Isern y Colomer. Nuestros hombres», *Mataró artístico*, núm. 3, any 1 (Mataró, 1 febrer 1880).
- «D. Jaime Isern y Colomer», *El mataronés, suplemento artistico literario de mataroneses ilustres*, núm. 1, any 1 (Mataró, abril de 1887).
- DAHLHAUS, Carl. *Fundamentos de la historia de la música*, Gedisa (Barcelona 1997).
- GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya. 1900-1936*. Llibre II. Ensenyament primari. Segona part. Fundació Alexandre Galí (Barcelona 1978).
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Jaume. «Esbós biogràfic i obra musical de Mn. Manuel Blanch i Puig», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 17 (Mataró, juliol 1983).
- GUANYABENS CALVET, Nicolau. «La música de Nicolau Guañabens i Giralt», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 15 (Mataró, desembre 1982).
- GUILLIÉ, *Ensayo sobre la instrucción de ciegos* (París 1817).
- LLOVET, Joaquim. *La ciutat de Mataró*, vol II. Barcino (Barcelona 1961).
- *Mataró, dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 2000).
- MAS OLIVER, Francisco. *Biografía del Rdo. D. Manuel Blanch Puig, Pbro.* (Mataró 1889).
- Patronat Municipal de Cultura de Mataró, *Bloc mataroní. Una manera de fer història*, Alta Fulla (Barcelona 1990).
- SALAS i OLIVERAS, Ramon. *Mataró i l'ensenyament*. Caixa d'Estalvis Laietana (Mataró 1964).
- THOS i CODINA, Terenci. *Biografies de D. Jaume Isern y Colomer y D. Carles Isern y Vinyas. Solemnitat literari-musical de les Santes de 1889*. Establiment tipogràfic de Filicià Horta. Carrer de Argenton, núm. 3 (Mataró 1889).
- THOS Y CODINA, Terencio. «Necrología de D. Carlos Isern y Vinyas», *Revista de Catalunya* (Mataró, 15 de julio de 1862).
- VALLS, Manuel. *Historia de la música catalana*, Taber (Barcelona 1969).
- VILADEVALL i MALGÁ, Lluís. *Els Isern íntims*, Impremta Minerva de Mataró i publicacions del *Diari de Mataró* (sense data).
- VIÑAO FRAGO, Antonio. *Política y educación en los orígenes de la España contemporánea. Examen especial de sus relaciones en la enseñanza secundaria*, Editorial siglo XXI de España editores S.A. (Madrid 1982).

Periòdics

Revista mataronesa (1856 i 1864-1866)
Crònica mataronesa (1866-1869)
Diario de Barcelona (1857-1868)
La voz de Iluro (1872-1873)
El mataronés (1876-1877, 1882, i 1885-1886)
El semanario de Mataró (1883 i 1886)
El nuevo ideal (1883-1886)
El liberal (1884)
Mataró artístico (1880)

Documents diversos

Acords Municipals (AMM) dels anys 1813 al 1869 i 1880 al 1882 i 1886.

Arxiu Municipal de Mataró (AMM), padrons d'habitants: GOB 50/51, 53, 56/57, 63/64/65, 82/83/84 i 96/97.

Arxiu Municipal de Mataró (AMM). Arxiu Històric (AH). Lligall AH-224.

Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (MASMM). Llibres de capella de música de Santa Maria.

Biblioteca de Catalunya (BC). Junta de Comerç (JC). Lligalls: JC-LVIII, JC-LXXV i llibres 202 i 205.